

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Projekta numurs: 8.3.2.1/16/I/002

**Nacionāla un starptautiska mēroga pasākumu īstenošana
izglītojamo talantu attīstībai**

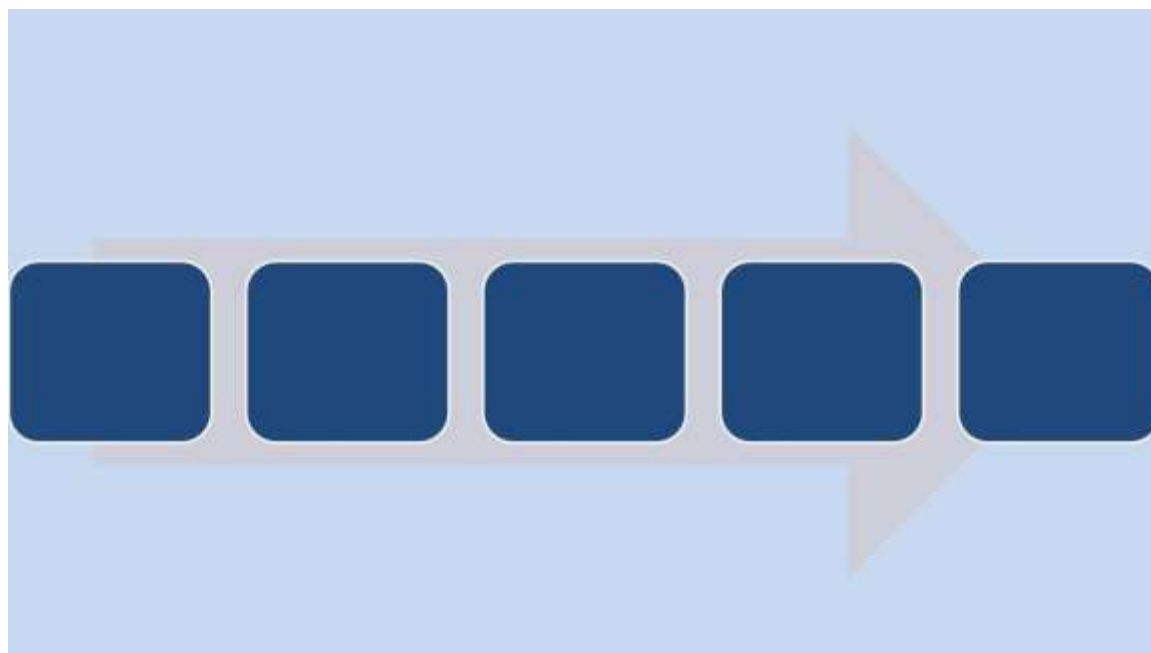
26. olimpiāde Latvijas un pasaules vēsturē. II posms

2019. gada 13. decembrī

1. uzdevums.

(10 punkti)

Sakārto notikumus hronoloģiskā secībā! Ieraksti laika līnijā notikumu un tiem atbilstošo gadskaitļu apzīmējumus.

Notikumi

A IRO: Starptautiskās bēgļu organizācijas (angliski *International Refugee Organization*, IRO) izveidošana.

B Uzbrukums: Vācijas – PSRS kara sākums.

C IIPK: Otrā pasaules kara sākums.

D Uzvara: Nacistiskās Vācijas sakāve.

E Reokupācija: PSRS atkārtoti okupē 1940. gadā okupētās teritorijas.

Gadskaitļi

1939

1941

1944

1945

2. uzdevums.

(23 punkti)

Papildini tekstu ar trūkstošajiem jēdzieniem, datiem un nosaukumiem!

Ieraksti vai pasvītro pareizo atbildi! Pareizās atbildes var būt arī vairākas.

1945. gada **{februārī~maijā~septembrī~novembrī}** beidzās lielākais karš cilvēces vēsturē, tomēr iedzīvotāju ciešanas nebeidzās. Lai atjaunotu patiesu vai iedomātu taisnīgumu, tika **{korelētas~koriģētas~korodētas~kopulētas}** valstu robežas, notika iedzīvotāju piespiedu **{izsūtīšanas~deponēšanas~deportācijas~derivācijas}** un etniskās "tīrīšanas". Vairums no tām bija starptautiski akceptētas.

Vācu tautības iedzīvotāji no Sudetijas apgabala Čehoslovākijā tika deportēti uz Vāciju. Tāpat etniskie vācieši tika izdzīti no dzimtajām vietām Rumānijā, Ungārijā, Dienvidslāvijā un Itālijā un no Elzasas apgabala **{Beļģijā~Francijā~Holandē~Itālijā}**.

Sabiedrotās valstis 1945. gadā **{Teherānas~Jaltas~Potsdamas}** konferencē vienojās atdot Polijai Vācijas zemes uz austrumiem no Oderas un Neises, kā arī daļu bijušās vācu Austrumprūsijas. Otru tās daļu ieguva **{Lietuva~Baltkrievija~Ukraina~Padomju Savienība}**. Vācieši, kas apdzīvoja šīs teritorijas, tika deportēti uz **{Austrumpoliju~Rietumpoliju~PSRS~Vāciju}**. Vācbaltieši, kurus nacisti 1939. gadā bija izmitinājuši okupētās Polijas teritorijā, devās uz Vāciju.

Padomju savienība ar Rietumvalstu piekrišanu bija paturējusi daļu no tiem **{Baltijas~Mēmeles~Polijas~Silēzijas}** austrumu apgabaliem, ko bija sagrābusi pēc **{Ribentropa-Molotova pakta~Polijas-PSRS savstarpējās palīdzības līguma~Antikominternes pakta~Minhenes vienošanās}** noslēgšanas. Poļi no šīm zemēm tika pārvietoti uz Polijas jauniegūtajām teritorijām rietumos. Savukārt, Polijā dzīvojošie **{baltkrievi~čehi~slovēņi~ukraiņi}** un **{baltkrievi~čehi~slovēņi~ukraiņi}** tika pārvietoti uz austrumiem pāri Polijas-PSRS robežai.

Iedzīvotāju pārvietošanas bieži notika vardarbīgi, deportējamie civiliedzīvotāji tika dažādi pazemoti un aplaupīti. Pārvietošanām bija pakļauti **{simtiem~tūkstiņiem~miljoniem~miljardiem}** eiropiešu, kurus šķīroja pēc pilsonības un **{etniskās~kultūras~partejiskās~šķiriskās}** izcelsmes.

Traģisks pēckara gados bija arī **{bēgļu~karagūstekņu~politiku~vēlētāju}** un **{bēgļu~karagūstekņu~politiku~vēlētāju}** liktenis. Vācijas karagūstekņu nometnēs mīta krievu, poļu, angļu, amerikāņu un citu tautību karavīri. Nacistiskā Vācija bija pārvietojuši tūkstošiem Eiropas iedzīvotāju. Vācijā nonāca arī vairāki miljoni austrumeiropiešu, kuri bēga no frontes un **{krievu armijas~Krievijas armijas~Sarkanās armijas~padomju armijas}** tuvošanās. Vācijā un Austrijā kopā bija aptuveni **{_____}** miljoni šādu cilvēku.

Pēc Vācijas **{dekapitācijas~dekolonizācijas~kapitulācijas~kapitalizācijas}** rietumeiropiešiem radās iespēja atgriezties dzimtenē, bet daudzu austrumeiropiešu, it īpaši PSRS pilsoņu ciešanu ceļš turpinājās. Lai atgrieztos dzimtenē, viņiem bija jāiziet caur padomju varas iestāžu speciāli ierīkotām **{abrazijas~filtrācijas~pārsūtīšanas~variācijas}** nometnēm. Tajās ieslodzītajiem bija jāuzturas līdz viņu personības noskaidrošanai, bet viņi tika pazemoti, nežēlīgi pratināti un izmantoti kā bezmaksas darbaspēks. Daudzi no šīm nometnēm tiešā ceļā tika pārsūtīti uz **{gulaga~nacistu~skautu~pionieru}** nometnēm. Tāpēc tūkstošiem igauņu, latviešu, lietuviešu, ukraiņu, krievu u.c. nevēlējās atgriezties PSRS. Viņi palika dzīvot īpaši ierīkotās **{DP~MP~pārvietoto personu~bezvalstnieku}** nometnēs tajās Vācijas daļās, kuras bija okupējušas sabiedroto armijas. Vēlāk daudzi bēgļi izceļoja uz Lielbritāniju, ASV, Kanādu, Austrāliju un Dienvidamerikas valstīm.

3. uzdevums.

(5 punkti)

Zemāk ir sniegti atmiņu fragmenti par Otrā pasaules kara un pēckara gadu notikumiem. **Pirms katra atmiņu fragmenta norādi notikumam atbilstošo gadskaitli!**

_____ Savam papam man jāpateicas par manu pirmo atgriešanos Latvijā. Jāpateicas tai gaišajai atmiņai, kas par viņu bija palikusi daudz jēkabpiliešu atmiņā. Jēkabpilī no rokas rokā esot gājusi naudas ziedojumu saraksts, lai Emīla Knaģa dēls varētu no Sibīrijas atgriezties. Atgriezot gan, bet pēc pusotra gada mani uz Sibīriju aizsūtīja otrreiz.

_____ Hermanoviču ģimene ieplūda bēgļu straumē, kas devās Kurzemes virzienā. Tas bija laiks, kad padomju armija nogrieza sauszemes sakarus ar Rietumlatviju un sāka veidoties tā sauktais Kurzemes katls jeb Kurzemes cietoksnis, kur tolaik atradās apmēram 200 000 vācu un latviešu karavīru un ieskaitot bēgļus, ap pusmiljons civiliedzīvotāju

_____ Toreiz lielai daļai latviešu likās mazsvarīgi un daudz to arī nezināja, ka ar baltvāciešu aizbraukšanu Latvija zaudēs daudz zinātnieku, ārstu, juristu, mācību spēku, kultūras darbinieku.

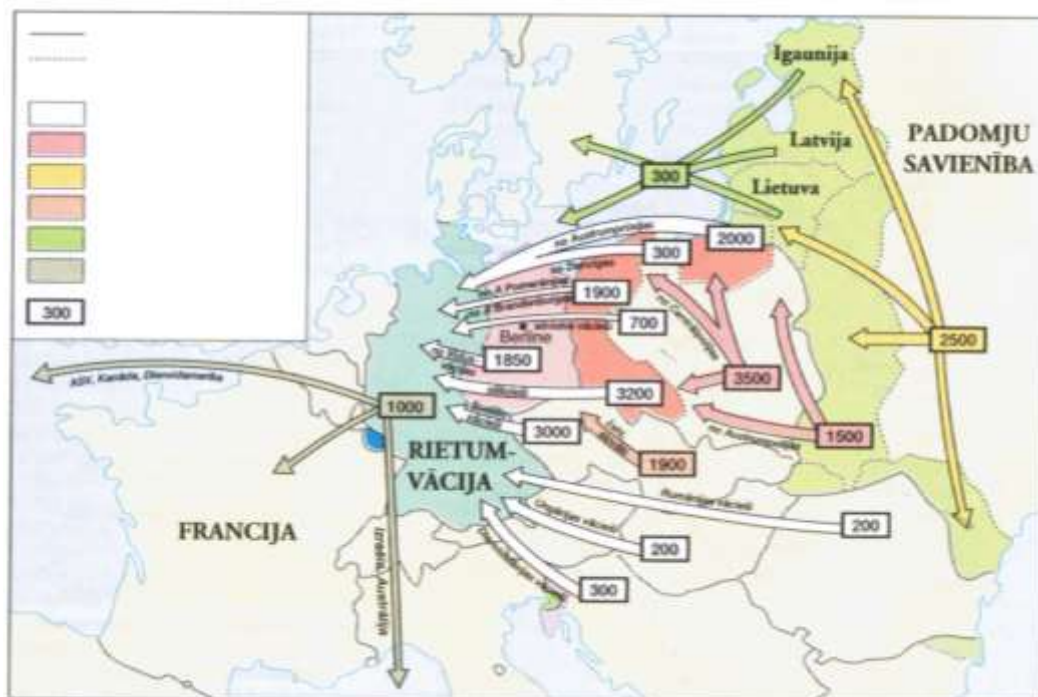
_____ Pilsētā paklīda baumas, ka visi ebreji tikšot nogalināti. Latviešu paziņas, draugi, kaimiņi, pārstāj ar mums sarunāties, uz ielas iet garām, aizgriezuši galvas, itin kā mūsu vairs nebūtu. Draudzība ir beigusies.

_____ Viņai bija lemts atstāt Latviju ar vienu no pēdējiem bēgļu kuģiem, kas padomju aviācijas uzlidojuma laikā netika sabombardēts un nenogrima jūras dzelmē turpat Kurzemes piekrastē. (..) Tālāk bēgļu gaitās viņa no Gotenhāfenas Polijā veda caur Vācijas pilsētām Parhīmu, Šverīnu u Vismāru, līdz tie piestāja Herenvīkas ciemā Lībekas tuvumā, kur oktobrī latviešu bēgļu nometnē viņa uzsāka skolas gaitas.

4. uzdevums.

(9 punkti)

Kartē redzama iedzīvotāju pārvietošanās Eiropā Otrā pasaules kara beigās un pirmajā pēckara piecgadē. Izskaidro kartes leģendu! Pieraksti katram apzīmējumam pretī tā nozīmi!

A robežas 1919. gadā

B robežas 1939. gadā

C robežas 1949. gadā

D robežas 2019. gadā

E igauņi, latvieši, lietuvieši

F krievi

G pārvietotās personas

H poļi

I vācieši

J tūkstošos

K miljonos

L miljardos

5. uzdevums.

(9 punkti)

Zemāk ir sniegtas dažādu Otrā pasaules kara laikā un pēckara gados aktuālu jēdzienu definīcijas.

Pieraksti katrai definīcijai atbilstošo jēdzienu!

1. Piespiedu izsūtīšana, pārvietošana, izraidīšana (aiz politiskiem vai krimināliem motīviem uz likuma vai valsts varas iestāžu lēmuma pamata).
2. Citas valsts teritorijas sagrābšana ar bruņotu spēku un savas pārvaldības ieviešana tajā.
3. Nelabvēlīgu, apstākļu radīta nepieciešamība atrasties svešumā.
4. Padomju Savienības ieslodzījuma nometņu un nometināšanas vietu sistēma (it īpaši Sibīrijā un ziemeļu apgabalos); nosaukums cēlies no saīsinājuma GULAG (krieviski: Главное Управление ЛАГереј, Glavnoje Upravļenje LAGerej – Galvenā nometņu pārvalde).
5. Personas dokumentu, biogrāfijas, politiskās uzticamības u. tml. pārbaude.
6. Atgriešanās dzimtenē. Karagūstekņu, bēgļu, izceļotāju nosūtīšana atpakaļ uz dzimteni, uz attiecīgo valsti. Arī ārvalstīs dzīvojošu citas valsts pilsoņu atgriešanās savā valstī pēc līguma, ko savstarpēji noslēgušas attiecīgās valstis.
7. Sarunvalodā: pārvietotā persona, Otrā pasaules kara bēglis (angļu "displaced person" – DP).
8. Iedzīvotāju izceļošana no savas dzimtās zemes (ekonomisku, politisku, reliģisku vai sadzīves iemeslu dēļ).
9. Cilvēks, kas atstājis savu dzīvesvietu, lai glābtos (parasti no kara darbības, dabas katastrofas, epidēmijas).

6. uzdevums. (18 punkti)

Šī karte atspoguļo Eiropas politisko situāciju Aukstā kara laikā. **Atpazīsti kartē attēlotās valstis un papildī zemāk piedāvātos teikumus tā, lai tie veidotu patiesus apgalvojumus!**

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Albānija.

Ar burtu _____ kartē atzīmētas Beniluksa valstis.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Bulgārija.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Čehoslovākija.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Dienvidslāvija.

Ar burtu _____ kartē atzīmētas Eiropas neitrālās valstis.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Francija.

Ar burtu _____ kartē atzīmētas valstis, kas Aukstā kara periodā atbrīvojās no diktatūras.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Vācijas Demokrātiskā republika.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Vācijas Federatīvā republika.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Padomju Savienība.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Polija.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Rumānija.

Ar burtu _____ kartē atzīmētas Skandināvijas valstis.

Ar burtu _____ kartē atzīmēta Ungārija.

7. uzdevums.

(10 punkti)

Zemāk ir sniegta informācija par Otrā pasaules kara un pēckara periodam aktuālu literatūru un vēstures avotiem. **Norādi, kurš no tekstiem uzskatāms par vēstures avotu, un kurš - par literatūru**, novērtējot doto apgalvojumu patiesumu! Izsvītrojiet lieko vārdu: patiess/aplams.

7.1 Agrita Ozola, Ritvars. Jansons Sibīrijas vēstules uz bērza tāss. - Tukuma muzejs, 2011.

Grāmatas autori uzskatīja par nepieciešamu izskaidrot ne tikai masveida represiju norises shēmu un aprakstīt bērza tāss vēstuļu un atsevišķu adresātu piedzīvoto, bet arī iepazīstināt ar viņu krimināllietās esošajiem dokumentiem un sniegt ieskatu izmeklēšanas un krimināllietu noformēšanas procesā valsts drošības iestādēs. Grāmatā ar arhīva dokumentu palīdzību sniegts neliels ieskats arī izsūtīto atgriešanās procesa norisē.

Apgalvojums "šī ir vēstures literatūra" ir patiess/aplams.

7.2 Dāvids Zilbermans. Frīda Mihelsone Es izdzīvoju Rumbulā - ICEJ Latvija, 2014 .

Kādā no tikšanās reizēm, kad man izdevās vairāk parunāt ar Frīdu, viņas stāsts mani pilnībā satrieca, kau arī vispārējos vilcienos es jau to zināju. (..) Es sapratu, ka nedrīkstu to atstāt bez ievērības, man viss ir jāpieraksta. (..) 1966. gadā es saņēmu no Frīdas vairākas jidiša sarakstītas burtnīcas. Starp viņas rakstītajām rindām bija arī piezīmes Motjas rokrakstā - atsauces, papildinājumi, paskaidrojumi. (..) Tikai pēc vairākiem gadiem es uzzināju, ka šīs burtnīcas tika atkārtoti sarakstītas pēc mana lūguma, jo pirmās Frīdas piezīmes kopā ar Motjas pierakstiem tika konfiscētas 1950. gadā.

Apgalvojums "šis ir vēstures avots" ir patiess/aplams.

7.3 Imārs Knaģis. Ne mēs tos laikus izdomājām. - Rīga; Fonds "Sibīrijas bērni", 2016.

Šī grāmata ir kā papildinājums pirms vairākiem gadiem izdotajai atmiņu grāmatai "Bij tādi laiki." Tolaik rakstot daudz bija palicis "aiz kadra". (...) Rakstot tagad es saskāros ar dilemmu - ko rakstīt par Sibīriju, par Ziemeļiem neatkārtojoties?

Apgalvojums "šis ir vēstures avots" ir patiess/aplams.

7.4 PSRS Sabiedriskās Drošības komisariāta 3. pakāpes komisāra Serova pavēle Nr. 001223, kura tika pieņemta 1939. gada 11. oktobrī.

Šī ir pilnīgi slepena pavēle. Dokumentā ir norādes par pretpadomju elementu deportācijas procedūru Lietuvā, Latvijā un Igaunijā.

Apgalvojums "šis ir vēstures avots" ir patiess/aplams.

7.5 Vācu tautības iedzīvotājus pārvietos arī no Igaunijas// Rīts Nr. 279., 1939. gada 9. oktobrī.

1939. gada 9. oktobra laikraksts "Rīts" raksta, ka "8. oktobrī Tallinas ostā ienāca 2 vācu tvaikoņi, kas ir pirmie no Vācijas kuģiem, kas Igaunijā uzņems vācu tautības iedzīvotājus, lai tos pēc sagaidāmās vienošanās ar Igaunijas valdību, nogādātu Vācijā".

Apgalvojums "ši ir vēstures literatūra" ir patiess/aplams.

8. uzdevums.

(16 punkti)

Attēlos redzami ar Latvijas vēsturi saistītu personu portreti, bet zem tiem - aprakstīta šo personu darbība. Pie katra apraksta pasvītro pareizo personas vārdu {iekavās} un norādi atbilstošā attēla apzīmējumu (burtu)!

8.1 Pēc Latvijas okupācijas kļuva par Latvijas marionešu valdības vadītāju un pēc tam kļuva par vienu no galvenajiem valstiskuma likvidētājiem.

Šī persona ir {Kārlis Ulmanis~Jānis Kalnberziņš~Viktors Arājs~Augusts Kirhenšteins} viņš ir attēlots _____.

8.2 Viņš bija līdzatbildīgs gan par represijām pret Latvijas sabiedriskajiem un politiskajiem darbiniekiem, gan par masu deportācijām.

Šī persona ir {Vilis Lācis~Jānis Kalnbērziņš~Alfrēds Rozenbergs~Konstantīns Čakste} viņš ir attēlots

_____.

8.3 Viņš tika iecelts par Okupēto Austrumu apgabalu ministrijas vadītāju. Viņš izplānoja Ostlandes, Ukrainas, Kaukāza un Maskavas reihskomisariātu izveidi okupētajās teritorijās. Aktīvi darbojās "ebreju jautājuma galīgajā atrisināšanā". Kara beigās tika apcietināts un notiesāts uz nāvi Nirnbergas kara tribunālā.

Šī persona ir {Vilis Lācis~Rūdolfs Bangerskis~Alfrēds Rozenbergs~Viktors Arājs} viņš ir attēlots

_____.

8.4 Viņš izraka bunkuru savas mājas pagalmā. Kopā ar sievu Johannu, draugiem un paziņām nosargāja apmēram 55 ebreju dzīvības.

Šī persona ir {Žanis Lipke~Kārlis Ulmanis~Alfrēds Rozenbergs~Viktors Arājs} viņš ir attēlots

_____.

8.5 Viņš tika ievēlēts par LCP priekšsēdētāju. Iestājās par tādas Latvijas valsts atjaunošanu, kas balstītos uz 1922. gada Satversmi. Taču 1944. gadā viņš tika apcietināts, vēlāk turēts Salaspils nometnē, tad pārvests uz Štuthofas nometni Vācijā, bet ceļā uz Lauenburgas nometni Vācijā mira.

Šī persona ir {Vilis Lācis~Jānis Kalnbērziņš~Alfrēds Rozenbergs~Konstantīns Čakste} viņš ir attēlots

_____.

8.6 Viņš bija Latvijas komunistiskās partijas Centrālās komitejas vadītājs, kurš bija atbildīgs par visiem pasākumiem, kas saistīti ar Latvijas sovjetizāciju un masu represijām.

Šī persona ir {Vilis Lācis~Jānis Kalnbērziņš~Alfrēds Rudolfs Bangerskis~Konstantīns Čakste} viņš ir attēlots _____.

8.7 Viņš bija latviešu leģiona ģenerālinspektors, kuram tika piešķirta SS ģenerālleitnanta pakāpe. Pēc kara emigrēja un dzīvoja Rietumvācijā, aktīvi darbojās "Daugavas Vanagu" organizācijā.

Šī persona ir {Vilis Lācis~Rūdolfs Bangerskis~Alfrēds Rozenbergs~Žanis Lipke} viņš ir attēlots

_____.

8.8 Viņš bija 1934. gada 15. maija apvērsuma galvenais iniciators. Autoritāro režīmu bija iecerējis izveidot uz laiku, taču esot varas virsotnē, "aizmirsta" par Satversmes reformu un varas atdošanu. Zaudēja varu, ienākot PSRS okupācijas spēkiem 1940. gadā.

Šī persona ir {Kārlis Ulmanis~Jānis Kalnbērziņš~Viktors Arājs~Augusts Kirhenšteins} viņš ir attēlots

_____.

9. uzdevums.

(10 punkti)

Zemāk doti fragmenti no laikabiedru atmiņām. Nosaki katra fragmenta saistību ar Latvijas vēstures notikumiem un norādi fragmentam atbilstošo attēlu!

1. fragments

Un tā arī sākās mūsu ceļš. Golgātas ceļš... Vagonos mūs sadalīja: vīri vienos vagonos, mēs – citos. Es uzrāpos augšā, jo tur bija mazs lodziņš un vairāk gaisa. Cilvēkus veda un veda. Mēs izbraucām no Skrudas, bet jau Jelgavā nākamajā dienā mūsu vīru vagonu nebija. Tas ļoti mūs satrauca. Braucām un raudājām un, protams, lūdzām un ticējām Dievam.

Šis atmiņu fragments ir saistīts ar

{deportācijām~bēgļu gaitām~holokaustu~industrializāciju~vācbaltiešu pārvietošanu}.

Tekstam atbilst _____ attēls.

2. fragments

Saiņiem apkrāvušies, tumsā un klusumā, gatavi katrā brīdī būt vāciešu staigājošās patruļas pārsteigti, devāmies uz kāpām. Jūrmalā ledus un plīstošie viļņi. Tiekam pievedlaiviņā, bet tā uzsēžas uz otrā sēkļa, viļņi gāžas gandrīz paralēli laivā iekšā, draud to apgāzt. Panika. Komanda: „Vīrieši, izkāpt!“ Līdz ceļiem aukstā ūdenī stumjam laivu pāri otram sēklim, tad rāpjamies paši tani atpakaļ. Kad sasniegta selgā stāvoša liellaiva, pa labi un kreisi Kurzemes krasti blāzmo ugunsgrēku atspīdumā un atlido tāla dunoņa – ir atkal vienlaicīgs uzlidojums Ventspilij un Liepājai.

*Šis atmiņu fragments ir saistīts ar
{deportācijām~bēgļu gaitām~holokaustu~industrializāciju~vācbaltiešu pārvietošanu}.
Tekstam atbilst _____. attēls.*

3. fragments

Tika izdoti arvien jauni rīkojumi. Vispirms: gaidiet pavēli par došanos ceļā. Pēc dažām dienām: uzgaidiet, valstu starpā notiek jaunas pārrunas par to, vai iedzīvotāji drīkstēs ņemt līdzī nepieciešamās mēbeles. Šādā situācijā cilvēki nespēja naktīs gulēt, un gala rīkojums, kas bija ievērojami aizkavējies, bija tikpat kā atvieglojums. Mums agri no rīta bija jādodas uz Limbažiem, lai paspētu uz vilcienu, kas bija īpaši paredzēts iedzīvotāju nogādāšanai Rīgā. Ostā kaudzēs bija sakrauta [...] bagāža. Vietām bija izvietoti kontrolposteņi. Brīvprātīgie bez apstājas palīdzēja cilvēkiem — pakoja un nesa bagāžu, palīdzēja vecāka gadagājuma cilvēkiem un slimajiem.

*Šis atmiņu fragments ir saistīts ar
{deportācijām~bēgļu gaitām~holokaustu~industrializāciju~vācbaltiešu pārvietošanu}.
Tekstam atbilst _____. attēls.*

4. fragments

Pateicoties tam, ka Fanija strādāja par medmāsu, Sārai un viņas meitām veselus divus gadus izdevās izvairīties no pārsūtīšanas. Taču vēlāk visas aizsūtīja uz Mežaparka koncentrācijas nometni Rīgā. Tur vācieši saka ebrejus šķirot darbam derīgos un nederīgos. Sešgadīgo Libeli iedalīja “vārgo un bērnu” grupā. Sāra nespēja pamest meitu un pievienojās viņai.

*Šis atmiņu fragments ir saistīts ar
{deportācijām~bēgļu gaitām~holokaustu~industrializāciju~vācbaltiešu pārvietošanu}.
Tekstam atbilst _____. attēls.*

Latviju no 1941. gada līdz 1946. gadam skāra liels migrācijas vilnis, kurš tika vērsts divos virzienos. Vienlaikus ar latviešiem savu zemi tādu pašu iemeslu dēļ atstāja arī daudzi tūkstoši {krievi~lietuvieši~igauni~poļi~ebreji} un {krievi~lietuvieši~igauni~poļi~ebreji}. Tie latvieši, kuri devās uz {austrumiem~dienvidiem~rietumiem~dienvidiem} sevi sauca par trimdas latviešiem, bet tie, uz {~austrumiem~ziemeļiem~dienvidiem~rietumiem} brauca tie, kuri cieta no padomju {migrācijām~reimigrācijām~deportācijām~represijām}.

Līdz 1945. gadam latviešu bēgļu izvēlētais gala mērķis ir tādas valstis kā {Lielbritānija~Vācija~Zviedrija~ASV~Kanāda} un {Lielbritānija~Vācija~Zviedrija~ASV~Kanāda}.

Sākumā viņi mitrinājās bēgļu nometnēs {NATO~ANO~SEPP~ASS} Bēgļu palīdzības organizāciju aprūpē, vēlāk, sākot ar 1947. gadu, izklīda pa dažādām pasaules valstīm.

20. gs vidū lielākās emigrantu grupas ieceļoja un par savām mītnes zemēm izvēlējās {Brazīlijā~ASV~Lielbritānijā~Kanādā~Austrālijā~Dienvīdamerikā~PSRS~Vācijas Federatīvo republiku},{Brazīlijā~ASV~PSRS~Kanādā~Austrālijā~Dienvīdamerikā~Lielbritānijā~Vācijas Federatīvo republiku},{Brazīlijā~ASV~Lielbritānijā~Kanādā~Dienvīdamerikā~PSRS~Vācijas Federatīvo republiku~Austrālijā},{Brazīlijā~Lielbritānijā~Kanādā~ASV~Austrālijā~Dienvīdamerikā~Vācijas Federatīvo republiku~PSRS},{Brazīlijā~ASV~Lielbritānijā~Austrālijā~Dienvīdamerikā~PSRS~Vācijas Federatīvo republiku~Kanādā}. Par latviešu diasporas skaitliski visnozīmīgākajiem centriem kļuva tādas pilsētas kā {Melnburna~Ņūjorka~Līdsa~Toronto~Maskava~Sanfrancisko~Sidneja~Bostona} un {Melnburna~Ņūjorka~Līdsa~Toronto~Maskava~Sanfrancisko~Sidneja~Bostona}.

Nonākot jaunajās mītnes zemēs latvieši ne tikai nodarbojās ar jaunu valodu apgūšanu, darba meklēšanu, studēšanu, bet arī ar latvietības saglabāšanu, kura izpaudās kā {armijas~jaunu skolu~baznīcas draudžu~latviešu biedrību~arodbiedrību~politisko partiju}, {jaunu skolu~baznīcas draudžu~arodbiedrību~latviešu biedrību~politisko partiju~armijas} un {jaunu skolu~politisko partiju~baznīcas draudžu~latviešu biedrību~arodbiedrību~armijas} dibināšanu. 20. gs. 80. gados tādās mītnes zemēs kā {ASV~Lielbritānijā~Kanādā~Dienvīdamerikā~PSRS~Vācijas Federatīvo republiku~Brazīlijā} un {ASV~Lielbritānijā~Kanādā~Dienvīdamerikā~PSRS~Vācijas Federatīvo republiku~Brazīlijā} bija pieaudzis to latviešu skaits, kuru dzimtā valoda nav latviešu, bet kuri sevi uzskata par latviešiem.

Deportācijas Latvijā, tāpat kā Lietuvā un Igaunijā, notika naktī no 13. uz 14. jūniju. Līdzīgas deportācijas šajā laikā notika arī {Ukrainas~Rumānijas~Austrijas~Moldāvijas~Baltkrievijas}, {Ukrainas~Rumānijas~Čehoslovākijas~Moldāvijas~Baltkrievijas} un {~Rumānijas~Ukrainas~Mongolijas~Moldāvijas~Baltkrievijas} teritorijās, kuras PSRS bija ieguvusi 1939. - 1940. gadam Molotova - Ribentropa slepeno protokolu ietvaros.

Tā katru desmito Latvijā palikušo latvieti pirmajos pēckara gados deportēja, liela daļa deportēto tika izvietoti attālajos {Lielbritānijas~Vācijas~PSRS~ASV~Kanāda} rajonos. Skaitliski vairāk latvieši koncentrējās tādās pilsētās kā {Maskava~Vorkuta~Ļeņingrada~Krasnojarska~Molotova},{Maskava~Molotova~Vorkuta~Ļeņingrada~Krasnojarska} un {Krasnojarska~Maskava~Vorkuta~Ļeņingrada~Molotova}.

Doma par atgriešanos dzimtenē varēja notikt tikai pēc 1953. gada, kad daļa Sibīrijā dzīvojošo latviešu atgriezās Latvijas padomju sociālistiskajā republikā.

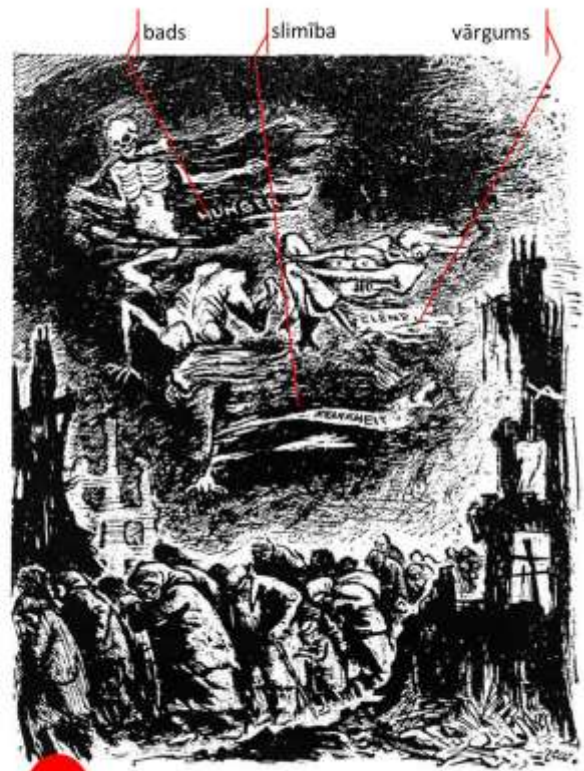
pārvietotās personas
 satiksmes problēmas - Berlīnes apkaime
 Sabiedroto kontrole

ANO Palīdzības un rehabilitācijas pārvalde
 FDI Ir laiks, lai kāds sniegtu UNRRA UNRRAI.

Biedri, kuru nākamo atbrīvē no brīvības?

„Heim ins Reich...“
 atpakaļ mājās

Padomju Krievija	
Padomju politiskā, ekonomiskā un stratēģiskā bloka valstis	
Valstis ar komunistiskām vai komunistu ietekmētām valdībām	
Valstis ar spēcīgu padomju politisko spiedienu	
Neizlēmušās valstis	

Izpēti zemāk redzamās karikatūras A, B, C, D un novērtē doto apgalvojumu patiesumu, vai arī papildini apgalvojumus ar savām atbildēm.

1. Visas piecas karikatūras saistītas ar laiku īsi pēc Otrā pasaules kara.

Apgalvojums {~ir~nav} patiess.

2. Visās piecās karikatūrās apsmieta Vācija.

Apgalvojums {~ir~nav} patiess.

3. Visās piecās karikatūrās apsmieta Padomju Savienība.

Apgalvojums {~ir~nav} patiess.

4. Neviena no šīm karikatūrām nav publicēta Padomju Savienībā.

Apgalvojums {~ir~nav} patiess.

5. Karikatūras {_____} radījis viens un tas pats autors.

6. Karikatūrās {_____} un {_____} atspoguļota reāla vēsturiska personība - {~Vladimirs Ļeņins~Vjačeslavs Molotovs~Josifs Staļins}.

7. Karikatūras ABC atspoguļo problēmas, kas bija aktuālas daudzu pēckara Eiropas valstu iedzīvotājiem.

Apgalvojums {~ir~nav} patiess.

8. Karikatūras A uzmanības centrā ir {pārvietotās personas~kara postījumi~ietekmes sfēru dalīšana~apgādes trūkums}.

9. Karikatūra B norāda uz šādām pēckara Eiropas problēmām:

~pārvietotās personas

~kara postījumi

~ietekmes sfēru dalīšana

~apgādes trūkums

~slimības

10. Karikatūra C norāda, ka {pārvietotās personas~kara postījumi~ietekmes sfēru dalīšana~apgādes trūkums} pārsniedz sabiedroto iespējas šo problēmu risināt.

11. Karikatūras D autora sarkasms vērsts pret {~Padomju Savienību~Franciju un Zviedriju}.

12. Karikatūras E autors ironizē par Padomju Savienības {~agresīvo ārpolitiku~liekulīgo retoriku~sadarbību ar sabiedrotajiem~neizlēmīgo politiku}.

13. Kādu vēstījumu ar teksta palīdzību pauž karikatūras E autors?

~Staļins vēlas brīvību kapitālistisko valstu iedzīvotājiem.

~Staļins sludina, ka PSRS nes brīvību, bet faktiski to atņem.

~Staļins nepieņem lēmumus par PSRS ārpolitiku.

14. Ar ko karikatūrā E sarunājas biedrs Staļins?

~ar Vinstonu Čērčilu

~ar Vjačeslavu Molotovu

~ar Vladimīru Ļeņinu

~ar abstraktu personu, kas apzīmē ļaunumu

Izlasi piedāvātos vēstures avotus un literatūru, atbildi uz jautājumiem un papildini dotos apgalvojumus!

Avoti lasāmi PĒC jautājumiem, kā arī izdrukātā izdales materiāla 3.-7. lappusē.

1. Kuru Latvijas vēstures notikumu atspoguļo visi avoti? Pasvītro precīzāko atbildi!

- ~Vācbaltiešu repatriāciju uz Vāciju
- ~Vācbaltiešu pārvietošanu uz Vāciju.
- ~Vācbaltiešu izsūtīšanu no Latvijas.
- ~Vācbaltiešu bēgšanu no Latvijas.

2. Atzīmē, kuri no citētajiem tekstiem uzskatāmi par vēstures pirmavotiem!

{~A~B~C~D~E~F~G~H~I~J~K~L~M~N}

3. Atzīmē, kuri no citētajiem tekstiem uzskatāmi par vēstures literatūru!

{4~A~B~C~D~E~F~G~H~I~J~K~L~M~N}

4. Kādas iespējas vācu tautības Latvijas pilsoņiem pavēra Vācijas – Latvijas līgums?

- ~iespēju iegūt Vācijas pilsonību
- ~iespēju iegūt dubulpilsonību
- ~iespēju mainīt dzīvesvietu
- ~garantētu darbu Vācijā
- ~iespēju pamazām sakārtot ar aizbraukšanu saistītās lietas

5. Kādus riskus un zaudējumus vācu tautības Latvijas pilsoņiem radīja Vācijas – Latvijas līgums?

- ~uz visiem laikiem zaudēta Latvijas pilsonība
- ~risks kļūt par bezpavalstnieku
- ~risks nepaspēt tik īsā laikā nokārtot īpašuma jautājumus
- ~risks neiedzīvoties Vācijā
- ~risks nespēt segt ceļa izdevumus

6. Kādus riskus vācu tautības Latvijas pilsoņiem noteikti neradīja Vācijas – Latvijas līgums?

- ~uz visiem laikiem zaudēta Latvijas pilsonība
- ~risks kļūt par bezpavalstnieku
- ~risks nepaspēt tik īsā laikā nokārtot īpašuma jautājumus
- ~risks neiedzīvoties Vācijā
- ~risks nespēt segt ceļa izdevumus

7. Kārļa Ulmaņa izteikums: „Lai brauc uz neatgriešanos!” kļuvis vispārzināms. Kam K. Ulmanis to adresēja?

- ~visiem aizbraucējiem
- ~visiem aizbraucošajiem Latvijas pilsoņiem
- ~aizbraucošajiem vācu tautības Latvijas pilsoņiem
- ~aizbraucošajiem latviešu tautības Latvijas pilsoņiem

8. Kādi ir avotā B citētās Kārļa Ulmaņa runas mērķi?

- ~kļiedēt sabiedrībā valdošo satraukumu par PSRS līguma radītiem draudiem
- ~paust atbalstu aizbraucējiem
- ~kavēt aizbraukšanu
- ~saglabāt sabiedrībā mierīgu noskaņojumu
- ~paust atbalstu vācu tautības aizbraucējiem
- ~paust atbalstu latviešu aizbraucējiem}

9. Kuri laikabiedri pauž neitrālu attieksmi pret vācbaltiešu pārcelšanos?

{~C~D~E~F~G~H~I}

10. Kuri laikabiedri pauž pozitīvu attieksmi pret vācbaltiešu pārcelšanos?

{~C~D~E~F~G~H~I}

11. Kuri laikabiedri pauž negatīvu attieksmi pret vācbaltiešu pārcelšanos?

{~C~D~E~F~G~H~I}

12. Leo Dribins daļa Latvijas vāciešus vairākās grupās pēc to attieksmes pret pārcelšanos uz Vāciju. Kādas laikabiedru reakcijas saskatāmas avotos? **Nosauc, kuros vēstures avotos atspoguļojas katra no šīm reakcijām!**

Cerības un pašlāvība {~C~D~E~F~G~H~I}

Pateicība Latvijai {~C~D~E~F~G~H~I}

Pateicība Vācijai vai Ādolfam Hitleram {~C~D~E~F~G~H~I}

Piederība Latvijai {~C~D~E~F~G~H~I}

Skepse {~C~D~E~F~G~H~I}

Skumjas un sāpes {~A~B~C~D~E~F~G~H~I}

Vēlme izlīgt {~C~D~E~F~G~H~I}

13. "Vai viņi nav lopi?" savā vēstulē retoriski jautā Lusija Edisone. Kam viņa adresē šo apzīmējumu?

- ~aizbraucošajiem vāciešiem
- ~aizbraucošajiem latviešiem
- ~Latvijas valdībai
- ~komunistiem
- ~nacistiem

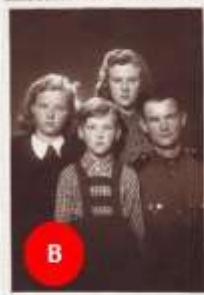
13. uzdevums.

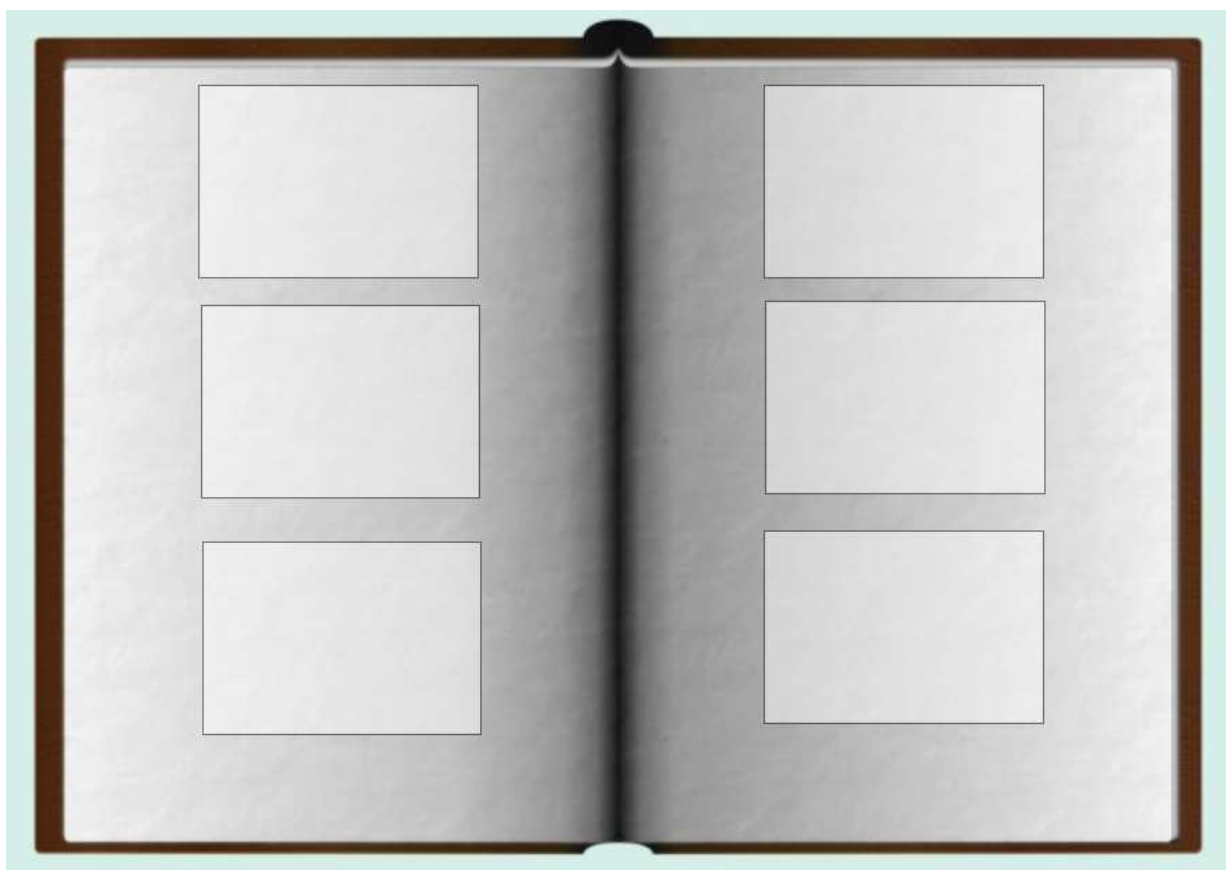
(6 punkti)

No vecmāmiņas Dainas albuma ir izbirušas Šmulderu ģimenes fotogrāfijas. **Lūdzu, palīdzī tās salikt atpakaļ pareizajās vietās!**

Ir zināms, ka:

- Almai un Voldemāram Šmulderiem pavisam bija 4 bērni: Modris (1926), Daina (1929), Inese (1932), Aivis (1940);
- Ģimene dzīvoja 1927. gadā uzceltā privātmājā ar dārzu, ko paši iekopa vēl pirms bērnu dzimšanas;
- Abi vecāki un trīs no četriem bērniem tika deportēti 1941. gada 14. jūnijā no Rīgas. Vecākais dēls Modris netika izsūtīts, jo izsūtīšanas dienā nebija mājās, viņš laukos strādāja.
- Gan tēvs, gan māte izsūtījumā gāja bojā.
- Visi bērni pēc izsūtījuma pirmo reizi satikās tikai 1950. gadā.
- Ģimenes māja padomju varas gados tika nacionalizēta, un ģimenes īpašumā atgriezās tikai pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas.

Ieraksti tukšajās fotoattēlu vietās atbilstošo fotogrāfiju apzīmējumus.

14. uzdevums.

(6 punkti)

Zemāk doti fragmenti no Dainas Ģērķes un Modra Šmuldera atmiņām. **Piemeklē katram fragmentam atbilstošāko fotogrāfiju no ģimenes albuma!** (skat. 13. uzdevumā).

14.1 Dārzs tika iekopts vēl pirms manas dzimšanas un mammīte par to ļoti rūpējās. Palmas izaudzēja mammas māsa, pa ziemu nesām iekšā.

Fragmentam atbilst _____ attēls.

14.2 Vecāki mūs sauca par trepītēm, jo bijām dzimuši ik pēc trijiem gadiem. Šo fotogrāfiju uzņēmis tēvs [Voldemārs Šmulders] ap 1937. gadu. Aiz mājas bija kastanis. Kad aizbraucām, viņš vēl bija, kad atbraucām, vairs nebija nekas.

Fragmentam atbilst _____ attēls.

14.3 Šis ir pirmais kopīgais ģimenes foto kopš deportācijas 1941. gadā. Foto tapa, 1950. gadā, kad Modris atgriezās no armijas.

Fragmentam atbilst _____ attēls.

14.4 Mūsu pēdējā kopīgā fotogrāfija ar vecākiem uzņemta, kad mēs, vecākie bērni jau visi bijām skolēni. Alvis šajā fotogrāfijā vēl nav dzimis, viņš piedzimis pusgadu vēlāk - jūnijā.

Fragmentam atbilst _____ attēls.

14.5 Mans tēvs bija kuģu būves inženieris. 30. gadu vidū tēvs bija bijis Latvijas lielākās skolas – Rīgas pilsētas tehnikuma un amatniecības skolas – direktors, bet 30. gadu beigās – Rīgas pilsētas satiksmes pārvaldes priekšnieks.

Mana māte ir studējusi filoloģiju Latvijas universitātē un strādājusi par skolotāju. Viņa ir rakstījusi arī dzejas, par kurām atzinīgi atsaucies Plūdons, un publicējusies ar pseidonīmu „Asra mirdz”. Pēc apprecēšanās māte pilnībā nodevās ģimenei un rakstīja tikai bērnu dzejoļus.

Mūsu vecāki bija stingri, bet sirsniņi un mēs, bērni, jutāmies mīlēti.

Fragmentam atbilst _____ attēls.

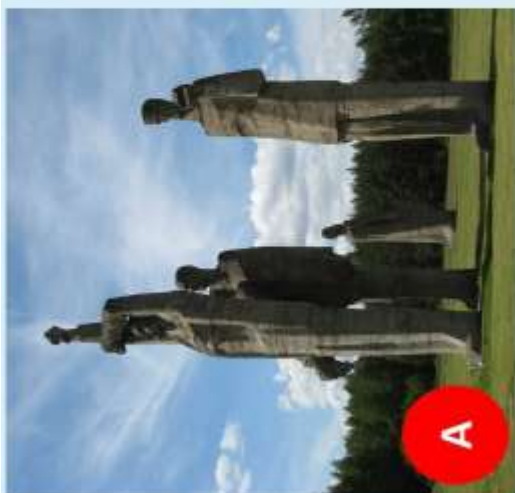
14.6 Atmiņas par mūsu vecākiem, par mūsu bērnību Gregora ielā ir ļoti dārgas. Es bieži redzu sapņos mūsu māju un šie sapņi un atmiņas ir vienīgais, kas palikuši pāri no tiem laikiem. Savā laikā vecāki, māju būvēdami, bija spiesti atteikties no visa. Kaut ap māju tagad [atmiņas pierakstītas 1989. gadā] vairs nav puķu, bet ir šķūniši un žodziņi, nav vairs skaistuma, atmiņās viss ir dzīvs. Un ja es vēl varētu paspēt, kā man gribētos tur iestādīt tās pašas puķes, tos pašus krūmus, tanīs pašās vietās kā tas bija toreiz.

Fragmentam atbilst _____ attēls.

15. uzdevums.

(27 punkti)

Zemāk sniegti vairāku piemiņas vietu attēli. **Nosaki katra pieminekļa saistību ar Latvijas vēstures notikumiem un norādi notikumam atbilstošu laikabiedru atmiņu fragmentu!**

Hildes Šermanes atmiņas

Naktī vilciens pēkšņi apstājās. Mums nebija ne jausmas, kur atrodamies. Rītausmā mēs ieraudzījām plāksni, uz kuras bija rakstīts Šķirotava. Kur tā atrodas? Kas ir Šķirotava? Bija briesmīgi auksts. Ap 10 no rīta mēs dzirdējām suņu rejas, bija ieradušās SS daļas, kas ielenca sastāvu. Durvis tika atvērtas, un sākās kliedzieni: "Ārā, ārā, ātri, ātri!" Mums bija jādodas laukā, bet tiem, kas palika pēdējie, lika iztīrīt vagonus. Ar rokām. Nekādu darbarīku nebija. Uz perona mūs nostādīja rindā. Ieradās automašīna ar diviem augsta ranga SS virsniekiem. Viņi izkāpa no mašīnas, un es atceros, ka viens no viņiem sāka kliegt: "Stājieties rindā pa pieci un, marš, uz geto!".. Tādi bija mūsu pirmie iespaidi par Latviju, Rīgu, Šķirotavu... Geto bija aptuveni 20–25 km attālumā no Šķirotavas. Cilvēki meta projām savas somas. Tad mēs izgājām cauri priekšpilsētai, tad augšā pa nelielu uzkalnu. Tad bija dzelzs vārti. Tie atvērās, un mēs bijām geto.

Notikums:	Attēls	Piemiņas vieta	izveidota
deportācijas	A	Biķernieku mežā	1967
bēgļu gaitas	B	Jūrkalnē	1990-1996
holokausts	C	Salaspilī	2000
koncentrācijas nometnes	D	Torņakalnā	2001

Sergeja Ozoliņa atmiņas

Desmitos ienāk mans klasesbiedrs un smaids. Es saku: Kas ir? – Laiva! Ģērbies nu atkal un ej uz malu! Tas bija 9. novembrī (tā ka rītvakar būs 52 gadi, kopš ierados Zviedrijā). Laiva pienākusi, bet kā uz tās tikt? Viena maza, maza laiviņa – ar to piebrauc un ceļas augšā. Man teica, tepat kādi 200 metri no šejienes ir laiva, ar ko var uzcelties. Ejam un ejam, te viens sauc halt! Nobīstamies, bet tas bija noorganizēts, tie – lietuviešu robežsargi. Iedevām viņiem naudiņu, tad mēģinājām dabūt laiviņu. Ja robežsargi nebūtu palīdzējuši, neko nebūtu izdarījuši. [...]

Kad visi bija pārkāpuši lielajā laivā, mani negribēja ņemt, jo nu esot par daudz. Par daudz, viss ir piekrauts, par daudz! Es saku: Ja esmu visus uzcēlis, tad es nu gan kāpšu, nemaz nerunāji! Tik atceros, ka pāri pār to reliņu mantas pārmetu. Kad nonācām jūrā, jutos pārguris. Airēt, tos koferišus mest un cilvēkiem palīdzēt, jo viss jau šūpojās, visu laiku tev ar vienu roku jātur laiva klāt un jāpalīdz – tas daudz prasīja.

Notikums:	Attēls	Piemiņas vieta	izveidota
deportācijas	A	Biķernieku mežā	1967
bēgļu gaitas	B	Jūrkalnē	1990-1996
holokausts	C	Salaspilī	2000
koncentrācijas nometnes	D	Torņakalnā	2001

Noras Valteres atmiņas

Kaut kādas trakas baumas tiešām bija dzirdētas... Bet veselais saprāts tās vienkārši nepieņēma. Kādus trakumus kādreiz nesarunā! Tas taču bija acīmredzams absurds - vienkārša, neaptverama bezjēdzība! Aizsūtīt? Par ko? Un ko tur darīs? Kāds no tā būtu labums? Tik muļķīgas un neiespējamās baumas nav ko klausīties! Bet tagad? Kas bija noticis nupat šonakt? Torņakalnā vakar redzētie preču vagoni... smagie auto... miliči un kareivji...

Notikums:	Attēls	Piemiņas vieta	izveidota
deportācijas	A	Biķernieku mežā	1967
bēgļu gaitas	B	Jūrkalnē	1990-1996
holokausts	C	Salaspilī	2000
koncentrācijas nometnes	D	Torņakalnā	2001

Taisijas Hlameņokas atmiņas

Sievietēm deva vienu minūti, lai atvadītos no saviem bērniem. Tad viņas nostādīja rindā un izveda ārā no barakas. Kādas tur sacēlās bērnu vaimanas un kliedzieni, likās, ka tas nekad nebeigsies. Kad iestājās rīts, sievietes sāka sēdināt kravas mašīnās. Tad bērni sāka mesties pie logiem, centās izlēkt pa tiem. Es redzēju, kā aizved manu mammu [...]. Barakās šausmas turpinājās. Kliedzošajiem un raudošajiem bērniem, kuri no izmisuma metās no augšējām nārām uz grīdas, pielika klāt

bruņotu apsardzi. [...] Ar krūti barojamie bērni turpināja mirt. Nomira mums uz rokām arī tas bērniņš, par kuru mēs ar draudzeni rūpējāmies. Mira arī vecāki bērni. Es redzēju, kā no rītiem viņu līķus stiepa nost no nārām un meta uz grīdas stūrī.

Notikums:	Attēls	Piemiņas vieta	izveidota
deportācijas	A	Biķernieku mežā	1967
bēgļu gaitas	B	Jūrkalnē	1990-1996
holokausts	C	Salaspilī	2000
koncentrācijas nometnes	D	Torņakalnā	2001

28. uzdevums. Izlasi piedāvātos avotus un literatūru, lai atbildētu uz jautājumiem un izvērtētu apgalvojumu ticamību!

Avots A **Fragmenti no Vācijas–Latvijas 1939. gada 30. oktobra līguma par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju**
(Publicēts 2012. gadā I. Feldmaņa grāmatā „Vācbaltiešu izceļošana no Latvijas (1939-1941)”).

Līgums

par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju

Vācijas valsts valdība, vēlēdamās apvienot vācu tautībai piederīgos Vācijas teritorijā, un Latvijas valdība, piekrizdama vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanai uz Vāciju [..] ir vienojušās par sekojošiem noteikumiem:

I pants.

Latvijas valdība apņemas atlaist no Latvijas pavalstniecības tos vācu tautības Latvijas pilsoņus, kuri līdz 1939. gada 16. decembrim labprātīgi izteic savu gribu uz visiem laikiem izstāties no Latvijas pavalstniecības un atstāt savu pastāvīgo dzīves vietu Latvijā.

Vācijas valdība apņemas šīs personas pēc viņu atlaišanas no Latvijas pavalstniecības uzņemt Vācijas valstī nolūkā piešķirt viņām Vācijas pavalstniecību.

II pants.

[..] Atlaišanas lūgumu nevar ņemt atpakaļ.

IV pants.

Izceļotājiem pēc atlaišanas dokumenta saņemšanas jāatstāj Latvija līdz 1939. gada 15. decembrim. Vācijas valsts valdība gādā par izceļošanas iespēju un uzņemas visus ar to saistītos izdevumus, ciktāl tie gulstas uz izceļotājiem. Latvijas valdība apņemas neradīt izceļotājiem kavēkļus un palīdzēt viņiem pie izceļošanas.

Avots B **Fragments no Kārļa Ulmaņa valsts saimnieciskās un kultūras padomes kopsēdē 1939. gada 12. oktobrī**

(Runa publicēta *Daugavas Vēstnesī* 1939. gada 13. oktobrī, arī vairākos citos laikrakstos.)

Zināmu satraukumu sabiedrībā ir radījusi arī vāciešu masu izceļošanas kustība. Man jāsaka, ka viņi darītu pareizāki, ja paši savā labā stingri nostātos pret satraukuma radīšanu. Pavisam aplams ir ļaunprātīgais izdomājums, ka vāciešu izceļošana stāvētu kaut kādā sakarā ar jauno līgumu ar Padomju Savienību.

Cik nepamatota ir šī iedoma, redzams jau no tā, ka līdzīga izceļošana jau sākusies no tādām valstīm, kuras nekādus tamlīdzīgus līgumus nav noslēgušas. Vāciešu aizsaukšana norit vienīgi uz vācu valdības apsvēruma, neatkarīgi no kaut kādiem citiem apstākļiem. Mūsu vēlēšanās ir braucējiem tikai palīdzēt izceļošanas grūtības atvieglot, bet katrs satraukums strādā tam pretī un var pat iznīcināt valdības labos nodomus.

Viens satraukuma veids šinī sakarībā ir stāsti, ka arī daži latvieši gribot izceļot reizē ar vāciešiem, kāpēc,

to, laikam, viņi paši zina. Bet viņi maldās, ka pie mums drošība varētu tikt traucēta un ka tādēļ viņiem jāizbraucot. Un bez tam, ja jau nu briesmas draudētu, tad jau visiem, ne jau viņiem vien, bet lai kādi ir iemesli, ja kāds grib braukt, lai brauc! (Ovācijas.) Bet lai zina, ka izbraukšana šinīs dienās ir iespējama tikai līdzīgā kārtā, ka vāciešiem — Latvijas pilsoņiem, proti, uz neatgriešanos! (Ovācijas.)

Protams, ka tiklab valdība, ka arī sabiedrība zinās un mācēs šādu rīcību novērtēt pēc nopelna. Šo konjunktūras latviešu, no kuriem daži sevi veltīgi pieskaita intelīģencei, nevienam nebūs žēl. Varbūt dienas un viņu pārbaudījumi ir svešo lieta. Mēs redzam, ne tik vien īstu patriotismu, bet arī cilvēku raksturu. Mēs redzam kam vārdi, ir bijuši tikai vārdi atšķirībā no tiem, kam vārdi dziļā stingrā pārliecībā.

Avots C Fragments no laikraksta *Rigasche Rundschau* (*Rīgas Apskatnieks*) redakcijas raksta

(Publicēts *Rigasche Rundschau* 1939. gada 13. decembrī, laikraksta pēdējā numurā).

Savu pateicību mēs jau esam pauduši, pateicību mūsu Vadonim un vācu tautai par to, ka viņu gribas dēļ mums tagad ir iespēja kalpot uz mūsu varenās Tēvzemes austrumu robežas. Pateicība, ko mēs, Baltijas vācieši esam parādā Ādolfam Hitleram, nav izsakāma vārdos, tai jārunā caur mūsu darbiem.

[..] Vēlamies izmantot šo iespēju, lai atkārtoti paustu savas atvadu domas par latviešu tautu un Latvijas valsti. Tagad, kad šķiramies un kad mums nav viegli doties prom no mūsu kopīgās dzimtenes, ir jāaizmirst viss, kas mūsu starpā

neizbēgami radies tautu izdzīvošanas cīņas dēļ. Mēs vēlamies vērst savas domas nevis uz šķeļošo, bet vienojošo. Mūsu misija ir jaunajās mājās piedalīties labas un ilgstošas sapratnes veidošanā starp vācu un latviešu tautu.

Vācu minoritāte pievienojas mūsu nacionālās kopienas prezidenta atvadu runai, kuru viņš pirms dažām dienām veltīja Latvijas prezidentam: Mēs vēlam Latvijas iedzīvotājiem laimīgu nākotni un viņu vadībai veiksmīgi sasniegt iepriekš uzstādītos valsts mērķus. Dievs svētī šo zemi, ko mēs nekad neaizmirsīsim.

Avots D Fragments no laikraksta *Latvijas vācu draudžu evaņģēliski luteriskās baznīcas vēstnesis* redaktora raksta

(publicēts 1939. gada 10. novembrī, laikraksta pēdējā numurā).

Mūsu likteņa lielais pavērsiens tagad kļūst par realitāti. Mēs vēlamies ar pateicīgām sirdīm atvadīties no zemes, kurā mūsu tēvi ir darbojušies un cīnījušies. Mēs vēlamies ar paļāvību un prieku vērties turp, kur mūs gaida mūsu tauta, vēlamies pēc ceļojuma spert kāju uz Vācijas zemes un sākt no jauna – ar Dievu!

Avots E Paula Šimana telegramma Valsts prezidentam Kārlim Ulmanim 1939. gada 7. novembrī

(Publicēta rakstu krājumā *Šimanis P. Eiropas problēma: rakstu izlase* 1999. gadā).

Pauls Šimans (*Paul Schiemann, 1876–1944*) bija visu Saeimu deputāts, pārliecināts demokrāts, laikraksta *Rigasche Rundschau* redaktors.

Mirkli, kad Latvijas vācu tautības pilsoņi tiek spiesti atrauties no savas dzimtenes, tie vācu latvieši, kuri ir nolēmuši labās un jaunās dienās kopā ar pārējiem valsts biedriem līdz galam izturot, kalpot vecajai tēvzemei, apvienojas sauklī: Dievs svētī Latviju. – Pauls Šimanis.

Avots F Fragmenti no Latvijā dzimušās un dzīvojušās anglietes Lusijas Edisones vēstulēm.

(izdotas 1986. gadā Lielbritānijā grāmatā *Addison L. Letters from Latvia*).

Bulduri, 28.10.1939

Nabaga baltiešu evakuācija ir trakākā shēma, ko jebkad radījušas ārpriekšējā smadzenes. Tikai jaunākā paaudze, kas dievina Hitleru, ir priecīgi doties; visiem pārējiem lūzt sirds, jo spiesti pamest zemi, kurā dzimuši, un jāatstāj viss īpašums. Esmu lieciniece sāpēm, ko nav iespējams aprakstīt. Visas mūsu mīļās vecās dāmas Jelgavā nolād Hitleru un lūdz Dievam, lai nāve viņas paņem, pirms tās spiestas pamest savu ērto veco ļaužu namu.

Bulduri, 28.10.1939

Pietaupi savu līdzjūtību baltiešiem, kuri ir izrauti no mājām un piedzīvos sāpīgu atmošanos, kad nonāks galamērķī, ja vien viņiem ir kādas ilūzijas un ticība visām lieliskajām lietām, kas tiem solītas.

Es vakar devos (ar vilcienu) uz pilsētu, un pavadīju vēl kādus senus draugus, kuri ir asarās, jo tiem jāpamet savas mājas. Smieklīgi saukt viņus par „dzimtenē atgriezušajiem”, jo lielākā daļa no viņiem nekad mūžā nav spēruši ne soli Tēvzemē.

Bulduri, 27.11.1939

Visu šo nelaimīgo baltiešu evakuācija ir tāds apkaunojums! Vai spēj iedomāties pamest visu savu īpašumu un doties tādā briesmu zonā? Un tas viss vienkārši bubuļa dēļ! Viņi joprojām dodas projām pa 2000 dienā – vēl apmēram 30 000 idiotu atlikuši. [..] Ierodoties Vācijā, sīkās radurakstu pārbaudēs dažiem Baltiem atklāti ebreju izcelsmes vectēvi vai vecvecmātes un viņi pārsūtīti uz koncentrācijas nometnēm. Vai viņi nav lopi? Pēc visa atdošanas. [..]

Avots G Fragments no Rīgas Jēzus baznīcas vācu draudzes mācītāja Artura Brusdeilina (Arthur Brusdeylins, 1887–1955) atmiņām

(Publicēts grāmatā „Piedzīvotā vēsture: Vācbaltieši 20. gadsimtā” Izdota 2002. gadā Vācijā.). Arturs Brusdeilins (Arthur Brusdeylins, 1887–1955) bija Rīgas Jēzus baznīcas vācu draudzes mācītājs.

Nebūs pārspīlēts apgalvojot, ka pie Dievgalda nāca visa draudze 100% apmērā. Neviens negribēja no dzimtenes un dzimtās baznīcas šķirties bez šī mierinājuma un stiprinājuma. Starp vakarēdiena viesiem sēdēja daudzi, kuri citkārt baznīcā nebija redzēti. Liels bija baznīcēnu aizkustinājums, plūda daudz skumju asaru; kāds vecāks kungs, kuram es sniedzu kausiņu, sagraba un noskūpstīja manu roku.

Avots H Fragments no laikabiedra Klausa fon Aderkasa raksta **Iedzīvotāju pārvietošana: personisks ziņojums.**

Atrasties ostā nozīmēja gaidīt. Gaidīt muitas formalitāšu sakārtošanu, gaidīt kravas iekraušanu, gaidīt uzkāpšanu uz klāja. To cilvēku sejās, kam ostā nācās gaidīt, nebija ne miņas no entuziasma, ko attēloja oficiālajā propagandā. Brižos, kad cilvēki tika uz klāja, viņu sejās bija manāms atvieglājums. Atvieglājums par to, ka gaidīšana, pakošana un smagās bagāžas nēsāšana nu ir beigusies.

Mēs nedevāmies projām kopā. Māte un abas māsas pameta Rīgu uz "Gneisenau" klāja, bet tēvs — uz ambulances tvaikoņa klāja. Manu brāli Heino, lai gan viņš vēl mācījās skolā, izsauca *Volksgruppenleitung*. Viņam bija jāpalīdz transportēt zirgus un lopus, tādēļ viņš vairākas reizes ceļoja maršrutos Rīga-Gdiņa un Rīga-Svinoujsce. Tādēļ Heino bija pēdējais, kas redzēja mūsu tēvu dzīvu.

Avots I Fragments no Aleksandra Frīdriha Neilanda atmiņām **Epizodes no manas dzīves, 1999.**

Pēc manām iesvētībām 1937. gada vasarā es biju pilnībā zaudējis saikni ar visu vācisko un dzīvoju pilnīgi latviskā vidē. Manu draugu lokā bija tikai latviešu puīši un meitenes.

Es biju pametis ģimenes mājas jau pirms vairākiem gadiem. Mani vecāki uzskatīja, ka mums kā samērā nabadzīgiem cilvēkiem nav jābaidās no boļševikiem, tādēļ man nebija grūti pieņemt lēmumu palikt Latvijā, it īpaši ņemot vērā, ka arī mana draudzene bija izlēmusi nepamest dzimteni.

Es pilnībā piekritu šim lēmumam. Turklāt es biju dzimis Rīgā, tādēļ mēs palikām tur. Pagāja ilgs laiks, līdz es sapratu sava lēmuma sekas. Paliekot Latvijā, es biju mainījis savu dzīves ritējumu.

Avots J Saīsināts fragments no Leo Dribina raksta „Vācieši”

(Publicēts grāmatā „Mazākumtautības Latvijā. Vēsture un tagadne” 2007. gadā).

Vispār neatkarīgajā Latvijas valstī vācu tautības prestižs nebija augsts. To noteica galvenokārt pretējās vēsturiskās atmiņas un pretrunīgie pagātnes vērtējumi. Daudzu apziņā vācu ienācēji bija tikai Latvijas paverdzinātāji un pazemotāji. Stingri iesakņojās mīts par 700 vācu virskundzības nebrīves un moku gadiem.

Latvijas vācbaltiešu kopienu sagrava no Vācijas nākušais nacionālsociālisms. [..]

1939. gadā Vācija īstenoja Ā. Hitlera lēmumu pārvietot vācbaltiešus uz Lielvācijai pievienotiem okupētās Polijas rietumu novadiem. 1939. gada

oktobrī par Ā. Hitlera gribu tika informēta Latvijas valdība, bet vācbaltieši saņēma no Berlīnes pavēli par pārceļšanos. Tās nepildītājus nosauca par vācu tautas nodevējiem.

Vācbaltiešu reakcija uz to nebija vienveidīga. Vieni ar sajūsmu pakļāvās firera „aicinājumam”. Otrie – baidījās, ka Latviju ieņems PSRS bruņotie spēki un viņi tiks represēti. Trešie – vēlējās palikt Latvijā, bet nevēlējās nošķirties no savas vēsturiskās tautas grupas. Ceturtie – skaidri pateica, ka viņi paliks savā vienīgajā tēvijā – Latvijā.

Avots K Fragments no Ineša Feldmaņa grāmatas „Vācbaltiešu izceļošana no Latvijas (1939-1941)” (izdota 2012. gadā Rīgā).

Vācbaltiešu izceļošana Latvijai bija neapšaubāmi smags un būtisks zaudējums. Stipri novājinājās tās vitālais spēks, jo to atstāja tautas grupa, kas bija veikusi nenovērtējamu kultūras darbu. No Latvijas aizbrauca izglītotākā un ar iniciatīvu apveltītākā iedzīvotāju daļa. Daudzi vietēji vācieši bija galvenie speciālisti dažādās ekonomikā, veselības aizsardzībā un citās nozarēs. Līdz ar viņu izceļošanu sāka veidoties intelektuāls vakuums, ko vēl vairāk pastiprināja vēlākās staļiniskās represijas, holokausts, iedzīvotāju masveida aizbraukšana pēc kārtējās okupācijas 1944. un 1945. gadā. Izceļošanas rezultātā Latvija zaudēja arī savu stabilāko saikni ar Rietumeiropu.

Avots L Dž. Hidens, M. Hausdens M. (2008). **Kaimiņi vai ienaidnieki? Vācieši, Baltija un ne tikai.** Hiden, J., Housden, M, eds (2008). Neighbours Or Enemies?: Germans, the Baltic and Beyond. – p. 108 -109.

Jau 1939. gadā nacistu-padomju pakts liecināja, ka austrumos mītošos vāciešus gaida pārvietošana. Pastāvēja liela iespēja, ka Padomju varas rokās atstātajiem vāciešiem klātos plāni (Padomju Savienība tobrīd sāka kontrolēt jaunās teritorijas, kas atradās tās ietekmē). [..]

No otras puses, baltvāciešus, kas ar nacistu atbalstu ātri pameta dzimteni iedzīvotāju pārvietošanas (*Umsiedlung*) ietvaros, gaidīja nedaudz gaišāka nākotne, pa ja tikai uz īsu brīdi. Cilvēkus uzskatīja par izejmateriālu Himlera demogrāfiskajai projektam ar mērķi apvienot visus vāciešus, pirms Staļins ieņēmis Baltijas valstis. Vācijas valdība šos cilvēkus ar kuģiem nosūtīja izmitināšanai Polijas teritorijā (Poznaņas apkārtnē, *Warthegau*), kas nu bija iekļauta reiha teritorijā.

Avots M Pļavnieks, R. O. (2008). **"Asins siena": Baltvāciešu gadījumu izpēte nacistu kara laika demogrāfiskajā politikā, 1939.-1945. g.** / maģistra darbs Ziemeļkarolīnas universitātē, Čapelhilā. – 71. lpp.

Tāpat kā lielākā daļa Austrumeiropas valstu, arī Baltijas valstis nav pilnībā pieņēmušas Trešā reiha laikā pieredzēto. Padomju varas laikā šīs tēmas pārspriešanu publiskajā telpā novilcināja, sakroploja, un tā bija pilna noliegumu. Tādēļ pašreizējai saiknei vai saiknes trūkumam latviešu un baltvāciešu starpā ir kāds neparedzēts iemesls: neviena puse nevēlas pilnībā atcerēties notikušo. Atmiņas lielākoties ir apspiestas, jo kurš gan gūtu labumu no to publiskas apspriešanas? Baltvācieši pakļāvās Hitlera pavēlēm, tādējādi pietuvinot savu iznīcību. Latvieši un igauņi necentās viņus apturēt. Neviens nevar lepoties ar notikušo — ne baltvācieši ar savu rīcību, ne citi ar savu bezdarbību. Lai kā arī būtu, šķiet, ka neviena no pusēm nevēlas runāt par notikušo. Šie cilvēki vairs nav kaimiņi.

Avots N Kangeris, K. **Baltvāciešu "repatriācija" pēc paktu parakstīšanas: jauna nacistu demogrāfiskā politika vai iepriekšējo plānu īstenošana?**

1939. gada 23. augustā parakstītais Molotova-Ribentropa pakts pavēra durvis karam. Polijas sakāve un 1939. gada 28. septembra papildu vienošanās deva vaļu nacistu rasu politikai. Šīs rasu politikas pamatideja bija apvienot visus vāciešus vienā teritorijā. Vāciešu rases pārākuma princips eksistēja jau kopš nacistu kustības pirmsākumiem, taču politiskais pragmatisms bija noteicis citu rīcības gaitu — vāciešu kopienas stiprināšana ārzemēs. Kad politiskās un nacistu vērtību robežas kara sākumā sagruva, līdz ar tām sagruva arī VoMi¹ politika. Pamatidejas nebija jaunas, taču bija jaunas iespējas, kā tās īstenot. Baltvāciešu gadījumā jauna nebija arī alternatīva, kas pieļāva cilvēku evakuāciju uz Vāciju. Lēmumu "repatriēt" baltvāciešus no Igaunijas un Latvijas drīzāk izraisīja nevis vēlētās īstenojamās agrākos plānus, bet gan esošā politiskā situācija, ko SS Reihsfirers izmantoja savās interesēs.

---

¹ *The Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle* (Etnisko vāciešu galvenā labklājības pārvalde), saīsinājums — VoMi, bija NSDAP dienests, kas dibināts ar mērķi pārstāvēt to etnisko vāciešu intereses, kas dzīvoja ārpus nacistiskās Vācijas robežām.